

Klima- og miljødepartementet

Deres ref.: 25/1428

Vår ref.: 25/61 LR

Dato: 20.09.2025

Høringssvar til NOU 2025:3 Ny kulturmiljølov fra Norges museumsforbund

Norges museumsforbund takker for invitasjonen til å gi høringssvar til NOU 2025:3 Ny kulturmiljølov. Vi takker også for en utsatt frist knyttet til ressursituasjonen i vårt lille sekretariat.

Norges museumsforbund representerer hele bredden i museumslandskapet i Norge inkludert museene som får støtte fra Sametinget, Kulturdepartementet, Kunnskaps- og forskningsdepartementet, Forsvarsdepartementet, Samferdselsdepartementet, Nærings- og fiskeridepartementet, fylkeskommuner, kommuner og private eiere. Blant disse er det flere medlemmer som forvalter kulturarven etter de ulike nasjonale minoritetene kvener/norskfinner, skogfinner, jøder, rom og romanifolk/tatere.

Mange av Museumsforbundets medlemmer har gjennom sine oppgaver og samlinger de forvalter for fellesskapet også tett kobling til kulturmiljøfeltet og Riksantikvaren samt Klima- og miljødepartementet. Som en overordnet kommentar mener vi det er uheldig at denne delen av museums- og kulturarvsfeltet ikke er gjenspeilet i sammensetningen av kulturmiljøutvalget. Etter vårt syn dominerer perspektivene fra Kulturmiljømeldingen Meld. St. 16 (2019–2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken* i svært stor grad utvalgets arbeid og forslag, mens kunnskap om den resterende museums- og kulturarvssektoren og perspektiver fra Museumsmeldingen Meld. St. 23 (2020–2021) *Musea i samfunnet. Tillit, ting, tid* ikke er ivare tatt. Muligheten til å se helheten i landskapet blir dermed svekket. Det mener Museumsforbundet er synd når man skal lage en ny og moderne kulturmiljølov som bør speile hele bredden i kulturmiljøarbeidet. Det er særlig synd i og med at vi i den senere tid ser at det er en positiv utvikling i Riksantikvarens arbeid med bevaringsstrategier til å anerkjenne museene og deres bidrag i ivaretagelse av materiell og immateriell kulturarv.

Det er etter Museumsforbundets syn et bredt spekter av problemstillinger, perspektiver og forslag i lovforslaget som vil kunne berøre hele museumslandskapets arbeid med å ivareta vår felles kulturarv. Dette gjelder langt flere museer enn forvaltningsmuseene.

Med så bredt sammensatt medlemsmasse vil det kunne være ulike oppfatninger av enkelte forslag og mulige interessekonflikter mellom medlemmene. Museumsforbundet vil berøre dette i kommentarene til enkelte forslag. En rekke av medlemmene i Museumsforbundet har gitt egne

høringsinnspill. Flere av disse er langt mer detaljerte knyttet opp til deres spesialområder enn det Museumsforbundets vil være. Vi ser imidlertid at det er mange innspill og kommentarer som vil gi departementet gode refleksjoner til arbeidet med å ferdigstille lovforslaget.

Museumsforbundet støtter behovet for en modernisering av kulturminneloven og ambisjonene for lovutvalget. Vi er særlig fornøyde med at målet er en mer helhetlig og kunnskapsbasert lovgivning og at man i dette tydeligere trekker frem sammenhengen mellom materiell og immateriell kulturarv. Det viser en større åpenhet for å anerkjenne og tydeliggjøre sammenhengen mellom natur og kultur, slik det blant annet omtales på side 50-51. Museumsforbundet har i tidligere høringsinnspill understreket behovet for i større grad å innlemme den immaterielle kulturarven i Riksantikvarens nye bevaringsstrategier – ikke minst fordi den immaterielle kunnskapen er sentral i bevaring og ivaretagelse av både materiell kulturarv og kultur- og naturmiljøer. Vi ønsker derfor et enda tydeligere søkelys på dette enn det lovforslaget gir.

Konkrete tilbakemeldinger:

§ 1 Føremål

Museumsforbundet mener den nye formålsparagrafen er en viktig modernisering som også balanserer hensynet til kunnskap og verdien tilhørighet, opplevelse og bruk for dagens og kommende generasjoner. Museumsforbundet opplever forslaget som mer inkluderende enn definisjonen i den nåværende loven. Den foreslåtte endringen harmonerer også bedre med den nylig vedtatte revisjonen av kulturloven der infrastrukturkravet i grunnlovens § 100 har stått sentralt.

Presiseringen av at det er et «felles ansvar», til erstatning for det tidligere sektorovergripende «nasjonalt» ansvar er viktig. Det betyr at museene må videreutvikle samfunnsrollen som kunnskapsforvalter og samfunnsbygger, men understreker også at bredt samarbeid mellom alle relevante aktører er nødvendig for å fylle intensjonen om «felles ansvar». Endringen åpner etter vårt syn opp for bevaring av flere kulturmiljøer med høy kulturhistorisk verdi. Tydeliggjøringen av at disse er en del av kulturarven er viktig, ikke minst for å åpne opp hva som ligger i begrepet kulturmiljø. Dette ble lansert i Kulturmiljømeldingen Meld. St. 16 (2019–2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken. Engasjement, bærekraft og mangfold* som en erstatte for, eller supplement til, kulturarv. Det trenger etter Museumsforbundets syn en mer utdypende forklaring enn den som er foreslått i definisjonen i § 4.

§ 2 Kva kulturmiljø som kan takast vare på etter lova

Museumsforbundet støtter forslaget i loven om at kulturmiljø med «høg kulturhistorisk verdi» kan tas vare på. Understrekingen fra utvalget om at disse er viktige kilder til kunnskap om fortiden, særlig i de perioder der det mangler skriftlige kilder, er viktig. Den historiske kildeverdien er en av de grunnleggende forutsetninger i loven som Museumsforbundet mener bør vektlegges. Påpekningen av at opplevels- og bruksverdi bidrar til å gi kulturmiljøet en samfunnsmessig betydning og at dette viser at vern og bruk av avhengig av bruksformen. Dette henger også godt sammen med

understrekingen av at det er et «felles ansvar» å ta vare på kulturmiljø i §1. kulturmiljø bidrar til en samfunnsøkonomisk verdi er viktig. Denne verdien kan inneholde ulike elementer

Presiseringen i utvalgets lovforslag om at det i denne vurderingen også kan legges vekt på immateriell kulturarv og viktig naturmangfold er en positiv nytenkning. Dette gjelder også tydeliggjøringen av at reglene også gjelder «botaniske, zoologiske eller geologiske forekomster som har kulturhistorisk verdi». Vi mener utvalget har reflektert godt rundt dette i NOU-en: «Gjennom lang tid har natur og kultur vore sett på som heilt ulike kvarandre, og til og med som motsatsar. I dei seinare åra har fleire peikt på at den moderne vesteuropeiske oppfatninga av natur og kultur som motsatsar oppstod i opplysningstida. Ei slik oppfatning blir av mange sett på som eit resultat av eit syn på verda basert på førestillingar om menneske si særstilling, for å rettferdiggjere utnyttande og utvinnande relasjonar mellom menneske og mellom menneske og miljø. Dette kan ha bidrege til at merksemda om kulturarven først og fremst vart retta mot kulturelle verdiar, som til dømes kjensler og estetiske og åndelege tilhøve. Det er no ei aukande merksemd om tilhøvet mellom menneske og natur, der bygningar, stader og landskap på den eine sida og tradisjonell kunnskap på den andre blir sett på som eit uttrykk for relasjonane mellom menneske og natur i både fortida, notida og framtida.» (s.50-51)

Immateriell kulturarv beskrives i lovforslaget og utredningen først og fremst knyttet til ulike håndverk og håndverksteknikker. Museumsforbundet mener at økt fokus i loven på immateriell kunnskap kan bidra til å forankre og styrke sammenhengen mellom materiell og immateriell kulturarv. Vi mener dette er nødvendig i bevaringen av kulturmiljø og vil gi en mer helhetlig tenkning i arbeidet med disse fremover uavhengig om de knytter seg til bygningsvern, transportsystemer eller ivaretagelse av kulturlandskap eller andre immaterielle uttrykk som er sentral kulturarv.

Museumsforbundet vil understreke at det immaterielle også er knyttet til landskap og bruk av natur, enten den er knyttet til tradisjon og praksiser relatert til land, vann eller hav, og må også ses i sammenheng med naturmangfoldet i kulturmiljøene. Museumsforbundet mener det er nødvendig å ha en bred forståelse av immateriell kulturarv, slik at denne også omfatter andre deler av det som ligger i definisjonen av immateriell kulturarv. Dette handler også om å løfte fram sammenheng og kontekst. Vi mener Kultur- og likestillingsdepartementets påminning om at det er de som har ansvar for UNESCOs 2003-konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven er betimelig og bør gi grunn for avklaring i lovarbeidet.

Museumsforbundet støtter ikke mindretallets forslag om listeføring med enkeltteknikker da vi mener dette kan bidra til å begrense hvilke immaterielle kunnskaper, praksiser og tradisjoner man gir oppmerksomhet og ivaretar. Vi ønsker å sikre den fulle bredden i de immaterielle uttrykkene ivaretas gjennom loven.

§ 3 Kvar lova gjeld

Museumsforbundet vil understreke at forslaget om å utvide kulturmiljøloven til kontinentalsokkelen vil forsterke behovet for å dokumentere prioriterte petroleumsrelaterte installasjoner før de stenges

ned og fjernes. Norsk Oljemuseum har gjennom mange år opparbeidet seg erfaringer med dokumentasjon av denne delen av norsk historie og kulturarv. Gjennom utarbeidelsen av Kulturminneplanen og de pågående Industriminneprosjektene om Ekofisk, Frigg, Statfjord, Valhall, Draugen og Gullfaks har museet bidratt i dokumentasjon, forvaltning og formidling av denne delen av kulturarven vår. Museet er dermed godt skikket til å få en tydelig rolle som høringsinstans i konsekvensutredninger knyttet til avslutningsplaner. Arbeidet er også et godt eksempel på samarbeid om dokumentasjon og bevaring over sektorgrensene, særlig opp mot Arkivverket og Nasjonalbiblioteket.

§ 4 Definisjoner

Museumsforbundet støtter i hovedsak de nye forslagene til definisjoner i § 4, selv om enkelte kan synes noe knappe. I definisjonen av kulturmiljø i §4 a er det viktig at det understrekes at det både kan være ett eller flere kulturminner og hele det fysiske miljøet der kulturhistorien kommer til uttrykk.

I § 4 c foreslås endring fra arkeologiske til jordfaste kulturminner. Tenkningen bak dette mener Museumsforbundet har en positiv effekt ved å åpne opp og inkludere kulturminner som i dag lett kan falle utenfor. Om jordfast er det beste begrepet når man skriver at det omfatter «kulturminne som ligg i eller på grunnen eller i vatn, og som ikkje kan flyttast, til dømes bergkunst, gravminne, ruinar, spor etter byggverk, skogbruk, jordbruk og fangst, og stader som det er knytt historiske hendingar, tru eller tradisjon til», er usikkert. Arkeologisk Museum, UiS foreslår å bruke stedbundne kulturminner. Museumsforbundet mener det kan være like talende som jordfaste som lett kan gi assosiasjoner til at det ligger i jord. I det avsluttende arbeidet med loven bør dette diskuteres på bakgrunn av flere av høringsinnspillene og forslaget om å benytte stedbundne.

I § 4 d mener vi at det i definisjonen av løse kulturminner bør tydeliggjøres at disse ikke nødvendigvis må være uløselig knyttet til det jordfaste/stedbundne kulturminnet.

§ 13 Medverknad og § 14 Vektlegging av kulturmiljøet til urfolk og nasjonale minoriteter

Museumsforbundet mener det er viktige presiseringer i disse paragrafene knyttet til sikring av rettighetene til samene som urfolk og de nasjonale minoritetene. Vi mener det er viktig å tydeliggjøre at kulturarven etter urfolk og nasjonale minoriteter skal ivaretas av alle, ikke bare institusjonene som har blitt tillagt spesifikt ansvar for deler av disse kulturmiljøene. Det er mange gode refleksjoner i utredningen knyttet til forpliktelsene som følger av de vedtak Stortingets behandling av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport resulterte i. Disse er det viktig å ha med seg i slutføringen av arbeidet med kulturmiljøloven. Vi vil i den sammenheng om minne om:

Vedtak 27:

Stortinget ber regjeringen utarbeide et forslag til endring i kulturminneloven som sikrer automatisk fredning av kvenske/norskfinske og skogfinske kulturminner i tråd med bestemmelsen for samiske kulturminner.

Dette berører forslagene i § 15 Automatisk freda kulturmiljø

Museumsforbundet støtter forslaget til Anfinset og Falch om at bokstav a skal lyde: «jordfaste kulturminne frå tida fram til og med 1850.» Denne grensen mener vi både er viktig for ivaretagelsen av nasjonale minoriteters kulturminner og for andre kulturminner som dekker en del av vår historie der kulturminner og kulturmiljø kan gi ny kunnskap og være viktige supplement til andre historiske kilder. Vi minner om at det er innbakt i samisk naturforståelse at man ikke skal sette spor. Dette krever særskilt kunnskap og kompetanse å finne og ivareta disse sporene.

Skriftlige kilder er ikke omtalt i særlig grad i lovutvalgets forslag til ny kulturmiljølov. Det er mulig man har tenkt at arkivloven er tilstrekkelig for å gi vern til skriftlig materiale. Vi støtter Arkivverkets bekymring for manglende fokus på bevaring av relevante arkiv knyttet til kulturmiljøene.

Museumsforbundet mener man i det avsluttende arbeidet må vurdere om dette bør tydeliggjøres. Vi vil understreke at bevaring av privatarkiv er særlig viktig for ivaretagelse av sivilsamfunnets historie. Mange kulturmiljø er knyttet til denne delen av historien, men privatarkiv er et område med svakt vern i Arkivloven.

I § 15 bokstavene d og e opprettholdes samiske bygninger og jordfaste kulturminner en automatisk fredningsgrense fram til og med 1917. Museumsforbundet mener denne grensen også bør gjelde for alle nasjonale minoriteter; kvener/norskfinner, skogfinner, jøder, rom og romanifolk/tatere. I likhet med mange samiske kulturminner ble en stor del av de kvenske kulturminnene brent eller bombet i 1944. Det er derfor viktig å ta vare på det lille som er bevart. I og med at det dreier seg om et lavt antall bevarte kulturminner vil dette få begrensede økonomiske og administrative konsekvenser. Det vil imidlertid være veldig viktig for bevaring av en underkommunisert del av historien i Norge.

§ 22, e: Transportminner

Museumsforbundet støtter utvalgets forslag om å gi en utvidet adgang til vedtaksfredning av transportminner. Den mer helhetlige definisjonen av transportminner er en nødvendig og riktig utvikling. Den er også i tråd med det pågående arbeidet med Riksantikvarens nye vernestrategier. Det vil gi en mer helhetlig forvaltning enn dagens lov gir anledning til. Dette vil være viktig for mange av Museumsforbundets medlemmer. Til transportminnene er det også knyttet viktig immateriell kunnskap og praksiser som er viktige for fremtidig ivaretaking og drift. Og de er ofte knyttet til ulike formål der sammenhengene igjen blir viktige for å forstå bruken.

§31 Forvaltnings og skjøtelsesplaner

Museumsforbundet støtter forslaget om at det skal stilles krav om utarbeiding av forvaltnings- og skjøtelsesplaner for fredede anlegg. Mange museer ivaretar ulike typer kulturlandskap, blant annet knyttet til herregårder, gårder, setre, verksmiljøer eller andre anlegg som er viktige å ivareta fremover også av beredskapshensyn.

§ 33 Råderett over lause kulturminne

Her mener Museumsforbundet at løse kulturminner frem til 1850 tilhører fellesskapet i Norge, og støtter Anfinset og Falchs forslag. Dette er en naturlig følge av vår tidligere kommentar knyttet til §15 a. Vi mener man i slutføringen av arbeidet bør vurdere om det også er behov for å tydeliggjøre de nasjonale minoritetene i denne paragrafen. Vi er usikre på om alle minoriteter er tilstrekkelig inkludert i alle paragrafer. Dette kan også være relevant problemstilling å se på for § 37. En slik utvidelse av virkeområdet krever imidlertid forsterket samarbeid mellom alle involverte parter.

Forvaltningsmuseene har i dag forvaltningsansvaret for løse kulturminner. Med flytting av fredningsgrensen til 1850 og andre foreslåtte endringer mener Museumsforbundet det er behov for å se på ansvarsområdet mellom de som tradisjonelt er definert som forvaltningsmuseer og det øvrige museumslandskapet i Norge. Museumsforbundet mener at det er naturlig at regionmuseene (de konsoliderte museene) fortsatt skal forvalte løse kulturminner fra 1700-og 1800-tallet. Det er ikke formålstjenlig at alt dette skal overflyttes universitetsmuseene som forvaltningsmuseer.

Museumsforbundet har merket seg at flere innspill, blant annet fra Statens Vegvesen og Vest-Agder-museet, også tar til orde for at det er uheldig at løse kulturminner ikke i større grad ses i relasjon til samlingene ved de ulike museene. Dette er ofte gjenstander/kulturminner som har stor betydning for lokalsamfunnet rundt museet og viktige for formidling av områdets kulturarv.

Museumsforbundet støtter forslaget i § 43 Ansvar for immateriell kulturarv fullt ut. Det er en betimelig tydeliggjøring av Kulturmiljøstyresmaktenes formelle ansvar for de fag, teknikker og praksiser som er knyttet til kulturmiljø som kan fredes. Dette vil også bidra til å opprettholde kompetanse som vil komme andre viktige kulturmiljø til gode.

§ 36 Søk etter jordfaste og lause kulturminne

Det er bra at man i lovutkastet foreslår å tydeliggjøre regler og retningslinjer for søk etter jordfaste og løse kulturminner for å sikre at viktige kulturminner ikke kommer i privat eie eller på avveie. Museumsforbundet har merket seg at flere av våre medlemmer ønsker et tydeligere skille mellom pløyelag i dyrket mark og utmark og beitemark. Flere ønsker at metallsøking i utmark og beitemark bør forbys da aktuelle gjenstander fra slike områder oftere har bedre bevart kontekst enn i dyrket mark.

Museumsforbundet kan se at det er gode argumenter for å ha et mer generelt forbud mot metallsøking da det vil gi konsistens med blant annet svensk lovverk og kunne demme opp for metallsøkerisme. På den annen side kan totalforbud medvirke til at virksomheten i større grad vil foregå i det skjulte og bidra til mer skade enn gagn. Flere av universitetsmuseene erfarer at metallsøking har et stort kunnskapspotensial, og at de frivilliges engasjement gir viktige bidrag til ny kunnskap. Organiserte metallsøk i dyrket mark bidrar også til å samle gjenstander som ellers ville kunne gå tapt. Dette vil imidlertid kreve tettere samarbeid mellom de frivillige og universitetsmuseene samt et faglig program for metallsøking der søkeaktiviteten reguleres i forhold til tema og områder som er prioritert. Museumsforbundet mener at dette i så fall bør være tydelig formulert i loven slik at det ikke kan oppstå tvil om handlingsrommet til metallsøkerne. Da kan man beholde

ambisjonen om bredt engasjement og samarbeid som er tydelig formulert i Kulturmiljømeldingen og lovutvalgets forslag.

§ 45 Skipsfunn

Dette temaet er ikke nærmere utredet i lovforslaget. Museumsforbundet mener i likhet med en rekke av medlemmene våre at dette er en svakhet og at det må utredes dersom man ikke finner en løsning innenfor det foreslåtte lovverket. Vi støtter Museum Stavangers (MUST) forslag om at skipsfunn innarbeides i lovforslagets paragraf om jordfaste kulturminner. For å unngå utfordringer økt dykkeaktivitet medfører bør skipsfunn ha en fast fredningsgrense. MUST foreslår fartøy «bygget før 1918, eller til og med 1917». Vi vil minne om at alle forvaltningsmuseer for arkeologiske kulturminner under vann er omforent i sine innspill om denne formuleringen. Dette kan leses i innspillene til Stiftelsen Museum Vest (Bergens Sjøfartsmuseum), Stiftelsen Norsk Folkemuseum (Norsk Maritimt Museum) og UiT Norges Arktiske Universitet. Museumsforbundet støtter en 1917-grense som harmonerer med andre grenser i loven.

Kapittel 9, §§49-53 Naturleg skade og forsikring

Dette kapitlet omhandler et felt i museums- og kulturminnevernet som er krevende. Det gjelder ikke minst dekning av antikvariske merkostnader ved skade (§ 52) samt vilje til å forsikre vernede objekter for en overkommelig kostnad (§ 51). Museumsforbundet støtter prinsipielt de modige forslagene fra lovutvalget, men ser at dette kan bli utfordrende lovbestemmelser opp mot forsikringsbransjen.

§ 60 Forvaltningsmusea

Denne paragrafen definerer forvaltningsmusea som universitetsmuseene. Det er en utfordring ved en del av de utvidelsene som foreslås for aldersgrense for fredning, ansvar for kulturarv knyttet til samisk og nasjonale minoriteters opprinnelse. Det legges opp til at det er forvaltningsmuseene som skal ivareta også denne delen av kulturarven på linje med de tidligere bestemmelsene for arkeologiske funn.

I utredningen er det som om museumslandskapet ut over universitetsmuseene og sjøfartsmuseene ikke eksisterer. Det betyr at man overser at det finnes museer som i dag arbeider med samiske samlinger og spørsmål, og som har kompetanse på kulturminner og kulturmiljøer samt den materielle og immaterielle kulturarven. Det samme gjelder for nasjonale minoriteter og andre museer i Norge som har kompetanse på ulike deler av vår felles kulturarv som vil falle inn under en ny eller eksisterende fredningsgrense. Her støtter vi høringsvarene fra blant andre Samisk Museumslag, Saemien Sijte, Vadsø museum - Ruija kvenmuseum/Varanger museum, Norsk skogfinsk museum og Anno museum. Sistnevnte har alle fredningskategoriene representert i sine samlinger, noe også flere andre museer har. Museene med driftstøtte fra Kulturdepartementet har ingen formell rolle i kulturmiljøvernet, men kan spille en viktig rolle på flere områder. Blant annet knyttet til immateriell kultur, landskapsskjøtsel, bygnings- og fartøyvern og en rekke håndverkstradisjoner. Dette omfatter også immateriell kunnskap knyttet til transportminner.

Det gjelder også sjøfartsmuseene som har vært forvaltningsmuseer for undervannsarkeologi og som har lang erfaring med dette arbeidet og i dag besitter både utstyr for undersøkelser og en kompetanse som i mindre grad finnes i universitetsmuseene, jfr. påfølgende omtale av dette i høringssvaret.

Museumsforbundet vil minne Klima- og miljødepartementet om den siste museumsmeldingen Meld. St. 23 (2020–2021) *Musea i samfunnet. Tillit, ting, tid* som ble lagt frem våren 2021. Den har tydelige signaler om økt samarbeid mellom de ulike museene både i Norge og internasjonalt. Vi mener dette er noe som kulturmiljøutvalget i større grad burde ha speilet i utredningen om nye kulturmiljølov. Mer samarbeid for å dra nytte av hverandres erfaringer og kompetanse og sammen styrke arbeidet for å ivareta kulturarven må være et overordnet mål. Da vil man kunne videreutvikle de ulike kompetansemiljøene og bygge gode kompetansenettverk og en sterk museumssektor. Økt samarbeid mellom museene ble også spilt inn som et viktig virkemiddel av Museumsforbundet til arbeidet med meldingen.

Utførsel, innførsel og tilbakelevering av kulturgjenstander

I mandatet for utvalget skulle også dagens § 23 med forskrift vært blant oppgavene som skulle utredes. Utvalget ba seg fritatt for oppgaven da det mente det ville bli for tidkrevende å utrede dette siden fagområdet skilte seg ut fra det øvrige arbeidet. I innspillet til Kulturmiljølovutvalget mente Norges museumsforbund at utførsel, innførsel og tilbakelevering av kulturgjenstander fortsatt burde være en del av loven, noe Økokrim fortsatt mener er den beste løsningen. Museumsforbundet støtter Økokrims innspill og tydeliggjøring av at dette er et område som i økende grad inngår i økonomisk kriminalitet der det er nødvendig å ha gode lovbestemmelser. Etter å ha lest utvalgets vurderinger er vi noe mer usikre på om ikke en egen lov vil være en mer formålstjenlig løsning for å gi dette fagområdet tilstrekkelig vern og sanksjonsmuligheter. I dag er det Kultur- og likestillingsdepartementet som er ansvarlig for § 23 i kulturminneloven siden KUD har ansvaret for de ulike UNESCO-konvensjonene som er sentrale for bestemmelsene i paragrafen. KUD vil ha mer relevant kunnskap om dette arbeidsfeltet som kan bidra til at man får en formålstjenlig lov med forskrift.

Museumsforbundet er bekymret for at dette feltet skal miste sitt vern dersom den nye loven blir vedtatt og satt i kraft før en lov med bestemmelser om utførsel, innførsel og tilbakelevering av kulturgjenstander er etablert. Vi håper derfor at Klima- og miljødepartementet og Kultur- og likestillingsdepartementet har god dialog om og planer for dette arbeidet slik at man ikke mister vernet paragrafen gir. Med den krigssituasjonen vi nå har nær oss nå er det økt risiko for ulovlig handel og utførsel/innførsel. Det er derfor viktig å ha god beredskap for dette fenomenet i lov og forskrift.

Fordeling av oppgaver etter den nye kulturmiljøloven

Lovforslaget foreslår å samle all arkeologi under forvaltningsmuseene på universitetene og med det flytte/overføre oppgaver som i dag utføres av NIKU og sjøfartsmuseene til dem. Her er det ulike oppfatninger blant Museumsforbundets medlemmer i UH-sektoren med tilhørighet i Kunnskaps- og

forskningsdepartementet og sjøfartsmuseene med tilhørighet til Kultur- og likestillingsdepartementet. Museumsforbundet mener at forslaget om å overføre hele ansvarsfeltet til universitetene ikke er godt nok utredet i NOU-en. Det er heller ikke gjort en grundig vurdering av om det kan være like formålstjenlig å styrke samarbeidet mellom de museene som i dag har opparbeidet marinarkeologisk kompetanse og besitter utstyr og forvaltningsmuseene i UH-sektoren med deres arkeologiske kompetanse.

Sjøfartsmuseene, som i dag har oppgaver knyttet til undervannsarkeologi, har gjennom mange år bygget opp kompetanse og samlinger. I tillegg har man, gjennom søkt satsing fra Kulturdepartementet, styrket arbeidet med forskning og formidling etablert IRMAS-samarbeidet i Sør-Norge der Norsk Maritimt Museum, Bergens Sjøfartsmuseum og Stavanger maritime museum deltar, jfr. høringsinnspillene fra sjøfartsmuseene. Det er også etablert samarbeid med NTNU Vitenskapsmuseet.

Sjøfartsmuseene har ivaretatt denne delen av arkeologien gjennom mange år og bygget kompetanse innen utgraving, konservering, formidling og forskning på denne materialtypen og argumenterer for en videreføring av denne kompetansen. Universitetsmuseene på sin side argumenterer for at all arkeologisk innsamling, bevaring, formidling og forskning må ses i sammenheng som en helhet og utføres av samme institusjon og samles i universitetsmuseene. Universitetsmuseene argumenterer med rendyrking av kunnskapsperspektivet i den lovpålagte utgravingsvirksomheten og forankring i institusjoner som allerede har kompetanse, ressurser og infrastruktur til å ivareta de ulike oppgavene innen arkeologisk samlingsforvaltning, kunnskapsproduksjon og formidling. Videre vil en slik overføring være i tråd med lovens intensjon om en helhetlig kulturarvsforvaltning som ikke opprettholder dagens kunstige skille mellom arkeologi på land og i havet.

Samtidig argumenterer universitetsmuseene for at det er behov for økte ressurser og styrking av deres rammebetingelser for å ivareta disse oppgavene. Det innebærer at kompetansen sjøfartsmuseene i dag har opparbeidet seg innen marinarkeologi ikke, eller i mindre grad, er utviklet i universitetsmuseene. Unntakene er NTNU og Norges Arktiske Universitet som i dag arbeider med marinarkeologi sammen med de tre sjøfartsmuseene. Lovutvalget har etter Museumsforbundets oppfatning ikke utredet konsekvensene av forslaget i praksis på tilstrekkelig vis. Det er uavklarte spørsmål som burde vært bedre diskutert. Det gjelder både hvordan den kompetansen som allerede er etablert kan sikres videreført, hvordan samlingene skal ivaretas og hvordan man kan sikre tilstrekkelige ressurser til dette. Et viktig spørsmål er hvordan vi kan styrke samarbeid for videre utvikling mellom museene.

Museumsforbundet mener konsekvensene av en flytting av ansvaret må utredes bedre. Vi opplever ikke at lovutvalget har vurdert konsekvensen av å overføre flyttingen av denne oppgaven fra museer som har bygget opp kompetanse og spesialutstyr for marinarkeologiske undersøkelser til noen som må starte å bygge denne opp på nytt. Det mener Museumsforbundet er svært uheldig. I tillegg bryter det med den museumspolitikken Stortinget har sluttet seg til gjennom vedtak av *Musea i samfunnet*

der satsing på forskning og økt samarbeid mellom museene i det samlede museumslandskapet står svært sentralt.

Museumsforbundet kan ikke se at man har vurdert å utrede andre modeller for mulig samarbeid mellom universitets- og sjøfartsmuseene om denne delen av arkeologien. Lovforslaget argumenterer både i denne saken, og andre steder i lovforslaget, blant annet knyttet til ansvar for kulturarv etter urfolk og nasjonale minoriteter og økningen i løse kulturminner etter en eventuell utvidelse til 1850, for en utvidelse av forvaltningsmuseenes (universitetsmuseenes) ansvarsområde. Flere medlemsmuseer oppfatter dette sentraliserende og som en underkjennelse av kompetansen man har i museumssektoren utenfor universitetenes forvaltningsmuseer. Det mener Museumsforbundet er uheldig for fremtidig utviklingen og samarbeid i museumslandskapet som helhet.

Museumsforbundet har det siste drøye tiåret arbeidet for økt forskning i museumssektoren generelt og styrket samarbeid mellom museene i UH-sektoren samt andre sektorer. Museumssektoren opplever nå positiv effekt av dette på flere måter, selv om det fortsatt oppleves at det er et betydelig utviklingspotensial for samarbeid i deler av landet. Den siste museumsmeldingen svarte på mange av de spørsmålene vi arbeidet for å løfte frem og styrke som økt samarbeid fremfor mer konsolidering. Museumsforbundet ønsker fortsatt en styrking av forskningsvirksomhet og samarbeid i sektoren på bred front.

Vi har tidligere kommentert at det kan se ut som majoritetsdelen av museumslandskapet i Norge ikke eksisterer, og at det kan skyldes at utvalget og Klima- og miljødepartementet har for svak kunnskap om og forankring i dette. Museumsforbundet mener at det er behov for å bygge bedre forståelse for helheten i museumslandskapet og styrke samarbeidet mellom alle departementer som har ansvar for deler av kulturarven, Sametinget, fylkeskommunene og de relevante direktoratene. Museene var heller ikke i Kulturmiljømeldingen vektlagt, noe Stortingets Familie- og kulturkomite også påpekte under behandlingen av meldingen.

Overføring av arbeidsoppgaver til fylkeskommuner og Sametinget

Forslag om overføring av ansvar og dermed arbeidsbyrde til fylkeskommunene og Sametinget foreslås flere steder i lovutvalget i forhold til fredningsansvar eller regulering i plan og bygningsloven. Det kan være positivt å styrke fylkeskommunenes og Sametingets ansvarsområde på områder der de har god lokalkunnskap som kan gi grunnlag for god saksbehandling og gode beslutninger. En rekke oppgaver er allerede flyttet ut, uten at det er tilført ressurser i fylkeskommunene i et omfang som tilsvarer endringene i oppgaveportefølje hos Riksantikvaren. Det er behov for å diskutere hva som er best på kort og lang sikt i etterkant av eventuelle endringer i loven. Det kan også være grunn til å diskutere om det er oppgaver museene kan bidra med for å oppfylle lovens formål.

Verdensarv

Fylker og kommuner har også ansvar for oppfølging av verdensarven i Norge. Kulturmiljølovutvalget ble bedt om å vurdere om det var behov for en egen lovparagraf om verdensarv, men konkluderer med at de er for forskjellige til at det er mulig eller formålstjenlig. Formidlingsansvaret for

verdensarven er i flere tilfeller lagt til museer, så spørsmålet er relevant for flere av våre medlemmer.

Så lenge Norge har påtatt seg et internasjonalt ansvar gjennom verdensarvkonvensjonen, mener Museumsforbundet at den nye kulturmiljøloven bør inneholde bestemmelser som sikrer ivaretagelse av verdensarven i tråd med disse forpliktelsene. Vi er derfor uenig med Kulturmiljølovutvalget på dette punktet og mener at forskjellighet ikke kan stenge for tydeliggjøring av ansvaret, men heller kan sikres i forskrift til loven. Det må være mulig å finne lovformuleringer som dekker Norges forpliktelser og som tydeliggjør statens ansvar for både forvaltning og finansiering av verdensarvstedene.

Vi minner om at verdensarvstedenes rolle som fyrtårn for beste praksis innenfor kultur- og naturmiljøforvaltningen ble framhevet i Meld. St. 16 (2019-2020) *Nye mål i kulturmiljøpolitikken*. Forvaltningen av de åtte norske verdensarvstedene involverer alle tre forvaltningsnivåer. Museumsforbundet mener at god forvaltning av verdensarvstedene krever tydelige og, ikke minst, forutsigbare rammebetingelser, og at kulturmiljøloven bør bidra til dette. Vi mener også at det bør stilles krav til økt dialog og bedre samordning mellom relevante departement og direktorat som er involvert i arbeidet med verdensarv i Norge.

I dag oppleves arbeidet med verdensarv som tungrodd med svært mange involverte aktører: Riksantikvaren, Miljødirektoratet, fylkeskommuner, kommuner, departementer, lokale råd og Norges verdensarv. Alle disse har, eller tar, roller innen formidling og forvaltning av verdensarven. Resultatet er et byråkratisk og lite smidig system der betydelig tid og ressurser går med til saksbehandling, søknader og rapportering. Mest mulig av midlene bør etter vårt syn gå til å ta vare på, formidle og utvikle verdensarven og de aktørene som står nærmest. Blant disse er flere av museene som er autoriserte verdensarvsentre som bør ha både ansvar og ressurser som står i stil med oppgaven. Vi minner om at det i statsbudsjettet for 2025 ble understreket at: "Verdensarvsenter skal som hovedregel etableres med samlokalisering av eksisterende relevante institusjoner». Dette mener Museumsforbundet vil gi stabil ivaretagelse og formidling over tid.

Med vennlig hilsen

Ole Aastad Bråten
styreleder

Liv Ramskjær
generalsekretær

Dette dokumentet er elektronisk godkjent og oversendes uten signatur.